

Esmâü'l-Hüsna'nın Hikmeti: Kur'an ve Sünnete Göre Tahlili - Varlık Aleminin İlahi İsimlerle İnşası ve Marifetullah'ın Temelleri

Kâinatın yaratılış gayesi, mutlak bir gizlilik içinde olan "Kenz-i Mahfi"nin (Gizli Hazine) bilinmek istemesi ve bu muhabbet neticesinde varlık aleminin bir ayna olarak halk edilmesidir. İrfan geleneğimizde ve tasavvufi düşüncede ittifakla kabul edildiği üzere, bu bilinme süreci ancak İlahi İsimler (Esmâü'l-Hüsna) vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Allah Teâlâ (c.c.), zatının bilinmezliğini (Gayb-ı Mutlak), sıfatları ve isimleri aracılığıyla tecelli ettirerek âlemi şereflendirmiştir. Bu bağlamda Esmâü'l-Hüsna, yalnızca ezberlenmesi gereken lafızlar dizisi değil, varlığın temeli, yaratılışın kodları ve insanın Rabbine ulaşmasındaki en muhkem köprüdür.

Bizler, Hazreti Adem aleyhisselam'ın mirasını taşıyanlarız. Hatırlayalım; Rabbimiz meleklere **"Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım"** buyurduğunda ve melekler buna hayret ettiğinde, insanın üstünlüğü ne ile izhar edilmişti? Bakara Suresi'nde beyan edildiği üzere: **"Ve Adem'e bütün isimleri öğretti."** (Bakara, 31). Bizim yaratılış hamurumuzda, ruhumuzun derinliklerinde "Esmâ" bilgisi gizlidir. İnsanın kemâl yolculuğu, özünde gömülü olan bu ilahi isimlerin tohumlarını yeşertme, onları aşikâr etme ve "Halifetullah" sırrına erme yolculuğudur. Zira Hz. Adem'e (a.s.) öğretilen "Talim-i Esmâ" (İsimlerin Öğretilmesi), insanın meleklere üstünlüğünün ve eşyayı tanıma kabiliyetinin temelini oluşturur.

Bu, varoluşun gayesinin Allah'ı tanımak olduğunu gösterir. Sûfîler bu rivayetten yola çıkarak, *"Kâinat, Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellilerinden ibarettir"* demişlerdir. Nitekim büyük mutasavvıf Muhyiddin İbn Arabî (kuddise sirruhû) şöyle der: *"Allah Teâlâ, esmâsının hükmünü açığa çıkarmak için âlemi var etti."* Başka bir ifadeyle, Cenâb-ı Hak dünyayı, güzel isimlerinin otoritesini ve tecellisini görünür kılmak üzere yaratmıştır. Onun aşkın Zât'ı gizli bir hazine iken, aşk ve rahmetiyle kendini mahlûkata esmâsı vasıtasıyla aşikâr etmiştir. Bu sayede kullar, O'nun bazı isimlerini anlamakla hem Allah'a benzer yönlerini (şefkat, merhamet gibi) fark ederler, hem de O'nun hiçbir şeye benzemeyen yüceliğini idrak ederler. Esmâ-i hüsnâ, Allah'ın hem aşkın hem müminlere yakın oluşunu anlamamız için bir anahtar gibidir, zira bu isimler *"îmân ile ihsân, aşk ile heybet"* arasında denge kurar. Bir yandan O'nu tanıtır, bir yandan da O'nun bizden ne kadar münezzeh olduğunu gösterir.

Kur'an-ı Kerim'in Araf Suresi 180. ayetinde buyurulan **"En güzel isimler Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin"** emri, kulun Rabbiyle kuracağı irtibatın zeminini belirler.

Başka bir âyette, **"De ki: İster Allah deyip dua edin, ister Rahmân deyip dua edin; hangisiyle dua ederseniz edin, (bilin ki) O'nun bütün güzel isimleri kendisine aittir"** buyrulur (İsrâ 17/110). Bu ilâhî hitaplar gösteriyor ki Yüce Rabbimiz kendisini güzel isimleriyle anmamızı, O'na bu isimlerle yakarmamızı istemektedir. Zira O'nu hakkıyla tanıyabilmemiz ve kalbimizde marifetullah nurunu uyandırabilmemiz, bu mübarek isimlerin ifade ettiği yüce manaları anlamamıza bağlıdır.

Aziz Kitabımız, esmâ-i hüsnânın tevhid inancımızdaki yerini vurgular. Örneğin, Haşr Suresi'nin son âyetlerinde Rabbimiz ondan fazla güzel ismini art arda zikreder ve **"O, kendisinden başka"**

ilah olmayan Allah'tır. En güzel isimler O'na aittir" buyurur (Haşr 59/22-24). Bu, her bir ismin O'nun yüce zatının bir tecellisi olduğunu gösterir. Yine Tâhâ Suresi'nde **"Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. En güzel isimler O'na mahsustur"** buyrulur (Tâhâ 20/8) tevhid inancı pekiştirilir. Kur'an-ı Kerim'de esmâü'l-hüsnâ ifadesi dört yerde geçer ve her birinde Allah'ı tanıma ve O'na yakarma konusunda bize yön verir.

Resûlullah Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de esmâü'l-hüsnânın faziletini bizlere şu müjdeyle haber vermiştir: *"Allah Teâlâ'nın doksan dokuz ismi vardır. Kim bu isimleri ezberler (ihşâ eder, manalarını anlayıp şuuruna ererse) Cennete girer. Şüphesiz Allah tektir ve tek olmayı sever"* (Buhârî, Daavât 68). Hadiste geçen "ihşâ" etmek, sadece sayıp ezberlemek değil, bu isimleri anlayıp hayatında yaşamak anlamına gelir. Nitekim İmam Gazâlî (rahimehullah) uyarıyor ki, eğer bir kişinin esmâ-i hüsnâdan nasibi sadece bu isimleri dilde duymak, lügat manalarını bilmek ve bunların Allah hakkında sabit olduğuna inanmakla sınırlı kalırsa, o kimse maalesef nasipsiz ve derecesi düşük bir halde kalmıştır. Yani Allah'ın isimlerini sadece ezber seviyesinde bırakmak yerine, kalben idrâk etmek ve yaşantımıza geçirmek gerekir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir duasında şöyle niyaz etmiştir: *"Allâh'ım! Kendini isimlendirdiğin, Kitâb'ında indirdiğin, kullarından birine öğrettiğin veya ilm-i gaybında kendine sakladığın bütün isimlerin hürmetine Senden niyaz ediyorum..."* Bu nebevî duadan da anlıyoruz ki Allah Teâlâ'nın bildiğimiz 99 isimle sınırlı olmayıp bizce malum olmayan daha pek çok güzel ismi vardır. Ancak Kur'an ve sahih hadislerde bildirilen isimlerin en meşhur toplu listesi 99 isim olup, biz mü'minler bu esmâü'l-hüsnâ hazinesine özellikle değer veririz.

Esmâü'l-hüsnânın önemi hadis-i şeriflerde de çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. Bir başka rivayette Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *"Allah'ın bir ism-i a'zam'ı (en büyük ismi) vardır ki, kim onunla dua ederse duası kabul olur"* buyurmuştur. Âlimler bu ism-i A'zamın esmâü'l-hüsnâ içerisinde hangi isim olabileceği hususunda çeşitli görüşler beyan etmişlerdir. Kimi "Allah" lafza-i celâlinin bizzat ism-i a'zam olduğunu söylerken, kimisi Bakara 163 ve Âl-i İmrân 2. âyetlerinde geçen isimler olduğunu nakletmiştir. Hangisi olursa olsun, burada önemli olan esmâ-i ilâhiyyenin kalpten yakarıшта anahtar rolü oynadığıdır. Zira bizler duada ihtiyacımıza uygun ismi anarak Rabbimize yöneliriz: Şifa dilerken *"Yâ Şâfi"* (Şifa Veren sensin Allah'ım!), merhamet umarken *"Yâ Rahmân, Yâ Rahîm"* (Rahmet eden yalnız Sensin Allah'ım!) deriz. Nitekim Kur'an'da **"O'nu (Allah'ı) en güzel isimleriyle çağırın"** buyrulması, duanın adabına dair büyük bir hikmeti gösterir: Doğru ismi bilmek, duanın ruhudur.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatında da Allah'ın isimleriyle dua ve zikir etmenin sayısız örnekleri vardır. Sevgili Peygamberimiz her sabah-akşam zikirlerinde esmâ-i hüsnâdan isimlerle Allah'a sığınmış, O'nu anmıştır. Örneğin bir hadislerinde şöyle dua ederdi: *"Allâh'ım! Sen Latîfsin, lutfunla bana muamele eyle; Sen Azîzsın, izzetinle beni koru..."* şeklinde Rabbine isimleriyle yalvarırdı (ilgili rivayetler mevcuttur). Yine Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir sahabînin *"Yâ Hayyu yâ Kayyûm, bi-rahmetike estegîs (Ey Hayy ve Kayyûm olan Allah'ım, rahmetinle yardımını dilerim)!"* diyerek dua ettiğini duyunca bu duayı çok beğenmiş ve *"Şüphesiz o, ism-i a'zam ile dua etti"* buyurmuştur (Tirmizî, Daavât 65).

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), namaz kılan bir sahabenin duasında şunları

söylediğini işitti: *"Allah'ım! Sen Allah'sın. Hamd Sana mahsustur, Senden başka ilah yoktur. Sen **Ahad** (tek)sin, **Samed** (her şey kendisine muhtaç olup kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan)sin, doğurmadın ve doğurulmadın, senin dengin ve benzerin yoktur. Sen **Mennân**'sın (çokça lütfeden), gökleri ve yeri örneksiz yaratan **Bedî'*sin, **Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm**'sın. Ey **Hayy** ve **Kayyûm**! Senden istiyorum." Bunun üzerine Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanındakilere, "Bu kimse ne ile dua etti biliyor musunuz? O, Allah'a İsm-i A'zam'ı (En Büyük İsmi) ile dua etti..." buyurdu. Ebû Dâvûd, Vitir 23.

Bu örneklerden anlıyoruz ki, Allah'ın isimlerini bilip kullanmak dualarımızın kabul anahtarlarıdır.

Hakk'ı bilen kişi, eşyanın zahirinde Allah'ın isimlerini müşâhede eder; tüm o isimlerin ardında ise bizzat o isimlerin sâhibi olan Mevlâ'nın tecellisini hisseder. Neticede her isim, Müsemma-yı Zülcelâl'e (o ismin müsemması olan Allah'a) götüren bir aynadır. Niyâzî Mısırî Hazretleri devamlı der ki: "Âdem isen 'semme vechullah'ı bul / Kande baksan ol güzel Allah'ı bul." (İnsan-ı kâmil isen, "**Her nerede dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır**" (Bakara 2/115) sırrını bul; nereye baksan o güzel Allah'ın yansımasını gör!). Gerçekten de Kur'an-ı Kerîm bize her şeyin O'nun varlığına ve sıfatlarına bir işaret olduğunu öğretir: "**Bu âlemde görülen ve bilinen her şeyde yüce Allah'ın sıfatlarının belirtisi vardır.**" Meselâ:

- Dünyadaki muazzam düzen, gök cisimlerinin nizamı ve canlıların rızıklandırılması, Allah'ın **Rab** isminin tecellisidir. O, **Rabbu'l-âlemîn** olduğu için kâinatı terbiye eder, düzene koyar. Doğmamız, büyümemiz, beslenmemiz ve hayatımızdaki her kemâl O'nun Rab oluşunun yansımasıdır. Biz fark etmesek de her an üzerimizde Rab ismi gereği terbiye ve ihsanı devam etmektedir.
- Keza kâinattaki binbir çeşit nimet, sayısız rızık ve lütuf, Allah'ın **Rahmân** isminin eseridir. Rahmân, sonsuz merhamet sahibi demektir; bu merhametin neticesi olarak inanan-inanmayan ayırmadan bütün kullara dünya nimetlerini bahşeder. Her sabah doğan güneş, içtiğimiz su, aldığımız nefes – hepsi Rahmân isminin tecellileridir. Öyle ki, her gün karşılaştığımız nimetler "er-Rahmân" isminin en güzel açıklamasıdır.
- Yine mümin kullarına ahirette özel rahmetiyle muamele etmesi, mağfiret ve ebedî saadet vermesi de Allah'ın **Rahîm** isminin tecellisidir. Hadiste, "**Dünyada (umum mahlûkata) Rahmân, âhirette (müminlere) Rahîm'dir**" buyrulur bu incelik ifade edilmiştir. Rahmân ismi bütün canlıları kuşatan genel rahmeti, Rahîm ismi ise bilhassa iman edenlere mahsus hidayet ve mağfiret rahmetini gösterir.
- Adaletle işleyen ilahî kanunlar, zâlimin er geç zulmünün yanına kalmaması, mazlumun hakkının zayi olmaması, Allah'ın **el-Adl** (Mutlak Adil) isminin yansımasıdır. Bu ism-i şerif, kainatta denge ve adaleti sağlayan kudrettir. İnsanlar zulmedebilir ama Adl ismi tecelli ettiğinde ilahi adalet yerini bulur. Mümin bu isme iman ettikçe, gönlüne adalet ve doğruluk sevgisi dolar; haksızlıktan uzak durur ve Allah'ın adaletine güvenerek teselli bulur.
- Keza bir mümin bilir ki, yardıma en muhtaç anında imdadına koşan, sıkıntıları giderip ferahlatan **el-Fettâh** (kapıları açan) olan Allah'tır. Kalpleri karanlıklardan nura çıkaran **en-Nûr** O'dur; hataları bağışlayan **el-Gafûr**, tevbeleri kabul eden **et-Tevvâb** O'dur.

Bütün bu güzel isimleri tanımak, kulun Rabbine olan güvenini ve sevgisini artırır.

Her bir esmâ-i hüsnâ, kâinat denen kitapta bir sayfa gibidir; dikkatle okunursa o sayfada Allah'ın bir sıfatının tecellisi görülür. Bu yüzden gönül erbabı, tabiatı Hakk'ın isim ve sıfatlarının aynası olarak okumuşlardır. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (kuddise sırruhû), Hakk'ın zatının insan idrakini aşan mutlak gizliliğini vurguladıktan sonra şöyle söyler:

“Mademki Hakk'ın zâtını görmeye tahammülün yok, gözünü sıfatlara (O'nun isim ve vasıflarına) aç. Mademki cihetlere sığmayan Zât'ı göremiyorsun, cihetlerde (her yönde, mahlûkatın simasında) O'nun nûrunu gör.”

Gerçekten de Allah'ın mutlak ve mahiyeti idrak edilemez olan zâtını anlamamız mümkün değildir. Bizzat kendi varlığı hakkında Kur'an'da **“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur”** (Şûrâ 42/11) buyrulmuştur. Ancak Cenâb-ı Hak, biz kullarının anlayabilmesi için kendi zâtını bir takım sıfatlarla tavsif etmiştir. Yani Rabbimiz, **“Rahmân, Hakîm, Tevvâb, Aziz”** gibi isimlerle kendini tanıtmıştır ki, bizler O'nu bu sıfat çerçevesinde anlayabilelim. Fakat elbette bu isimlerin işaret ettiği hakikati tam manasıyla kavrayabilmek için beşerî zaatlarımızdan ve gaflet kirlerinden arınmamız gerekir.

Allah'ın **Er-Rahîm** ismini bilen bir kul, O'nun merhametinin enginliğini düşünerek ümitsizliğe kapılmaz; **el-Adl** ismini bilen, ilahi adaletin er ya da geç tecelli edeceğine inanıp zulme sapmaz; **eş-Şâhid** (her şeye şahit olan) ismini idrak eden, kimse görmese bile Allah'ın gördüğünü bilerek günaha meyletmez. İşte esmâü'l-hüsnânın hikmeti budur: Kulun kalbine Allah'ın marifet ve muhabbet nurunu yerleştirmek, ahlâkını güzelleştirmek ve imanda kemâle erdirmektir.

Esmâü'l-Hüsnâ'nın Zâhirî ve Bâtınî Tesirleri

Esmâ-i İlâhiyyenin tesirini iki boyutta ele alabiliriz: Zâhirî (dış) etkileri ve bâtınî (iç) etkileri. Zâhirde, yukarıda değindiğimiz gibi, Allah'ın isimleri tüm kâinatta tecellî etmektedir. Her bir isim, dış dünyada bir düzen veya olay olarak tezahür eder. Meselâ **er-Rezzâk** (rızkı veren) isminin zâhirî tecellisi, bütün canlıların rızkının aksamadan ulaştırılmasıdır. **El-Hâlık** (Yaratan) isminin tecellisi, yoktan âlemleri var etmesi; **el-Muhyî** (Hayat veren) isminin tecellisi, baharda toprağa can vermesi, ölüden diri çıkarmasıdır. **El-Mümit** (Öldüren) ismi, zamanı gelince canlıları vefat ettirmesiyle; **el-Adl** ismi, tarih boyunca zulüm ile abat olunamayıp adaletin tecelli etmesiyle kendini gösterir. Cenâb-ı Hak'ın **es-Selâm** ismi (kurtuluşa erdiren, esenlik veren) hem cennet diyarının bir ismidir, hem de dünyada huzur bulan kalplerin halidir. İşte Allah'ı bu şekilde tanıyan mü'min, etrafındaki her hadisede Rabbimizin bir isminin izini görerek imanını kemale erdirir. Kâinat kitabını okudukça “Allah ne büyüktür, ne merhametlidir, ne hikmet sahibidir!” diyerek imanı artar.

Diğer taraftan, esmâü'l-hüsnânın bâtınî etkileri doğrudan kalbimize, ruh dünyamıza yöneliktir. Yüce Allah'ı güzel isimleriyle zikretmek, kalplerin manevi gıdasıdır. Kur'an-ı Kerîm, **“Bilesiniz ki kalpler ancak Allah'ı zikretmekle mutmain olur (huzur bulur)”** buyurarak bu hakikati ders verir (Ra'd 13/28). Gerçekten de insanın kalbi, Rabbiyle irtibat kurdukça sükûnet bulur; zira

fıtratımız O'nu anmaya meyillidir. Allah'ın isimleriyle zikir ve dua, mü'minin gönlüne huzur ve itminan indirir. Meselâ herhangi bir sıkıntı anında **“Yâ Ferîc (Ferahlık veren Allah'ım)!”** diye zikreden bir mümin, kalbinde bir ferahlama hisseder. Korktuğunda **“Yâ Mu'min (eminlik veren Rabbim)!”** diye Allah'ı andığında, içine bir güven duygusu dolar. Bu, o ismin kalpteki manevî tesiridir. Nitekim Efendimiz (sallâllâhu aleyhi ve sellem), Hira'da kendisine ilk vahiy geldiğinde korkuya kapılan eşi Hz. Hatice Validemize (r.a.) **“Allah'ın el-Hafîz (Koruyucu) ismi hürmetine O'na sığınıyorum”** diyerek teselli vermiştir (nakledilen rivayetlerden). Demek ki bir mü'min, Allah'ın isimlerine ne kadar aşına olursa, sıkıntı ve imtihan zamanlarında o ölçüde güçlü ve dayanıklı olur. Çünkü bilir ki **“Er-Rahmân”** olan Allah asla kulunu sebepsiz sıkmaz, **“El-Adl”** olan Allah asla zulmetmez, **“El-Basîr”** (her şeyi gören) olan Allah karanlıklarda yaptığımız iyiliği de kötülüğü de bilir ve karşılıksız bırakmaz. Bu iman, kalbe huzur, teslimiyet ve güç verir.

Öte yandan, Allah'ın güzel isimlerini öğrenmek ve onları hayatına tatbik etmek, müminin ahlâkında ve amelinde de gözle görülür güzelliklere vesile olur. Cenâb-ı Hak buyurur ki: **“İman edenler ve kalpleri Allah'ı zikretmekle huzura kavuşanlar (var ya)…”** diyerek gerçek müminlerin alametini, Allah'ı anarak gönüllerinin yumuşaması ve sükûnete ermesiyle tarif eder (Ra'd 13/28). İmam Ali (radıyallâhu anh) bu ayeti tefsir sadedinde **“burada zikrullah ile sükûnete ermekten maksat, marifetullah (Allah'ı tanıma) ile sükûnete ermektir”** buyurmuştur (nakillerde geçer). Yani bir kalp Rabbini ne kadar iyi tanırsa, o kadar itminana kavuşur.

Allah'ın sıfatlarını ve isimlerini hakkıyla bilen bir insan, hem inanç dünyasını sağlam temele oturtur, hem de bu bilgiler onun karakterine yansır. Konunun ehemmiyetini vurgulayan âlimlerimiz şöyle der: **“Bir kimse Allah'ı Rab olarak tanırsa, kulluk şuurunu geliştirir; Allah'ı Melik (hükümdar) olarak tanırsa, O'nun mülkünde emanetçi olduğunu bilir israfa ve şımarıklığa kapılmaz; Allah'ı her şeyi bilen (Alîm) olarak tanırsa, O'ndan hiçbir şeyi gizleyemeyeceğini idrak eder ve günahlardan haya eder.”** Gerçekten de Allah'ı tanımak, kulun kendini tanımasına ve ahlâkını olgunlaştırmasına vesile olur. Kişi, Allah'ın sıfatlarını öğrenmekle en yüce insanî vasıfları kendinde geliştirir... Allah'ın sıfatlarını bilmek insanın zihnini ve ruhunu arındırır, inancını ve amelini tashih eder. Ancak bu bilgi kuru bir malumat olarak kalmamalıdır; zihin ve kalpte sarsılmaz bir kanaat haline gelmelidir. Meselâ Allah'ın bizi her an gördüğüne tam iman eden bir insan, kimseden çekinmeyeceği tenhâ bir yerde dahi asla günaha cesaret edemez. Ne kadar hikmet dolu bir tespit! Eğer biz de **el-Basîr** ismine yakîn derecesinde iman edersek, her an **“Allah beni görüyor, O'ndan gizli değilim”** bilinciyle yaşayacak ve günahlardan sakınacağız. Yine **er-Razzak** ismine yürekten inanan birisi, rızık azalacak korkusuyla harama girmez; zira **“Rızık Allah'tandır”** gerçeği içini ferah tutar. **El-Hakîm** (her işi hikmetli) ismine gönülden iman eden bir mümin ise, başına gelen musibetlerde isyan etmez, **“Rabbimin bunda bir hikmeti var”** diyerek sabreder, böylece büyük ecirler kazanır. Görüldüğü gibi esmâ-i hüsnâ bilgisi, müminin hem amelini hem ahlâkını ıslah eder.

İmam Gazali (k.s.) ve "Tahalluk" (Ahlaklanma) Düsturu: İsimlerin Sırrına Ermek

Hüccetü'l-İslam İmam Gazali (k.s.), Esmâü'l-Hüsna şerhleri tarihinde bir dönüm noktası olan **El-Maksadü'l-Esna fî Şerhi Esmâillâhi'l-Hüsna** adlı eserinde, konuyu kelamî tartışmalardan ahlakî ve manevî bir zemine taşımıştır. Gazali'ye (k.s.) göre, bir müminin ilahi isimlerle olan

ilişkisi sadece lafız tekrarı veya teorik bilgiyle sınırlı kalmaz. Asıl gaye, bu isimlerle "ahlaklanmak" (tahalluk) ve "tahakkuk" (gerçekleştirmek) sürecidir.

"Her isimden kulun alabileceği bir nasip (ahlakî ders) vardır".

İsimleri Bilmenin Üç Mertebesi

Gazali (k.s.), insanın Esmâül-Hüsna'ya dair bilgisini ve nasibini üç mertebede tasnif eder. Bu tasnif, yüzeysel bir dindarlıktan derin bir maneviyata geçişin yol haritasıdır:

1. **Lafzı ve Lügat Manasını Bilmek:** Bu, avamın (genel halkın) ve hatta çocukların bile ulaşabileceği ilk basamaktır. Kişi, ismin telaffuzunu ve sözlükteki karşılığını bilir. Örneğin, "Er-Rezzak rızık verendir" bilgisine sahip olmak bu seviyededir. Ancak Gazali (k.s.), nasibi sadece bu seviyede kalan insanı "talihsiz" ve derecesi düşük olarak nitelendirir, zira bu bilgi kalbe inmemiş ve davranışa dönüşmemiştir.
2. **Mana ve Hakikate İman:** Bu mertebe, ismin işaret ettiği ilahi sıfatın Allah'ın (c.c.) zatında sabit olduğuna kesin bir kalp ile inanmaktır. Kelam alimlerinin ve müminlerin çoğunun bulunduğu mertebe budur. Şüphelerden arınmış bir tasdik söz konusudur.
3. **Tahalluk (Ahlaklanma) ve Mükâşefe:** Bu, "Mukarrebun" (Allah'a yakınlaştırılmış olanlar) ve "Siddıklar"ın mertebesidir. Burada kul, ismin manasını sadece bilmekle kalmaz, o ismin gerektirdiği ahlakı kendi nefsinde bir karakter özelliği (meleke) haline getirir. Kulun kapasitesi ve yaratılış sınırları dahilinde, o ilahi sıfatın bir numunesini üzerinde taşımasıdır. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) *"Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız"* emri burada tecelli eder.

Zira Sevgili Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de en kâmil manada bunu yapmıştır. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), esmâ-i hüsnânın adeta canlı bir tefsiri idi: Merhamette **"Rahîm"** isminin tecellisi olarak **"Rahmeten lil-âlemîn"** (âlemlere rahmet) oldu; adalette **"Adl"** isminin en güzel örneği oldu; cömertlikte **"Kerîm"** ismini, affedicilikte **"Gafûr"** ismini en güzel yansıtan insan-ı kâmil oldu. Onun ahlakını anlatmaya çalışan sahâbeler *"Resûlullah'ın ahlâkı Kur'ân'dı"* derken aslında şunu kastediyorlardı: Allah'ın buyrukları ve güzel isimlerinin gerektirdiği erdemler, Hazreti Muhammed'de (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat bulmuştu. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için **"Muhakkak ki sen yüce bir ahlak üzere sin"** (Kalem 68/4) buyurulmuş; Tevbe Suresi'nde de onun şefkat ve merhamet vasfı **"Müminlere karşı Rauuf ve Rahîm'dir"** (Tevbe 9/128) diye övülmüştür ki, **Rauf** ve **Rahîm** Allah'ın da kullandığı isimlerindendir. Bu, Peygamberimizin, Allah'ın merhamet sıfatını ne kadar yansıttığının bir ilahî şahididir.

Sevgili Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ahlakıyla Allah'ın isimlerini en mükemmel şekilde yansıtan **"üsve-i hasene"** (en güzel örnek) olduğu için, biz ümmeti de onun izinden giderek gücümüz yettiğince bu esmâ-i hüsnânın nurunu hayatımıza aksettirmeliyiz. Nitekim mutasavvıflar *"Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), esmâ-i ilâhiyyenin kemâl aynasıdır"* demişlerdir. İbn Arabî Hazretleri de *"Hiç kimse ubudiyette (kullukta) kemâle, Allah'ın isim ve sıfatlarını Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi özümseyerek erememiştir"* diyerek Efendimizin eşsiz makamına işaret eder. Öyleyse bizler de Efendimiz'i örnek alarak Allah'ın güzel isimlerini en azından kendi nefsimizde **tecilli ettirmeye** çalışmalıyız. Meselâ, **"Rahmân ve**

Rahîm” olan Rabbimizin kulu olarak biz de merhametli olmalıyız; **“Gafûr**” olan Rabbimizin kulu olarak affedici olmalıyız; **“Mûmin**” ismiyle güven veren Rabbimize iman edenler olarak biz de çevremize güven vermeliyiz; **“Metîn**” ismiyle kuvvet ve metanet sahibi Rabbimize iman edenler olarak biz de hakta sebatkâr ve metin olmalıyız. İşte o zaman ahlâkımız yücelecek, kalbimiz nurlanacak ve Allah’a yakınlığımız artacaktır.

Kuşeyrî Hazretleri (k.s.), sûfîlerin Allah’a yakınlığın en veciz ifadesi olarak **“HÛ”** (O, yani Zât-ı Ehad) zikrine büyük önem verdiklerini belirtir. *Hû* diyerek Allah’ı zikretmek, sanki *“Yalnız Sensin, Sen varsın”* demektir. İbn Arabî (k.s.) de *“Hû zikri zikirlerin zirvesidir”* diyerek bu isme verdiği değeri ifade eder. Gerçekten de *“Allâh, Allâh...”* diye daimî bir zikir hali kazanan gönül, bir süre sonra *“Hû, Hû...”* diyerek sanki her nefeste Allah’ın varlığını solur hale gelir. Böyle bir kalp artık feyiz almaya hazır hale gelir; marifetullah sırları o kalbe akmaya başlar. *“Zikir kalpte yerleşince, istemeseniz de kalp Yüce Allah’ı zikreder”* denilmiştir. Yani kul başlangıçta gayret eder Allah’ı anar, sonunda Allah kulunu zikreder, onu manen yüceltir.

Unutmamak gerekir ki Allah Teâlâ kullarını severse, onlara güzel isimlerinin tecellilerini armağan eder. Bir kudsî hadiste Yüce Rabbimiz şöyle buyurur: *“Kulum farz ibadetlerle, nafil ibadetlerle bana yaklaşır; onu severim. Onu sevince, işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı (yani tüm hissiyatı ve fiilleri) Benimle olur...”* (Buhârî, Rikak 38). Bu hadiste ifade edilen “Allah ile görmek, O’nunla işitmek” meselesi, kulun Allah’ın sıfat ve isimlerinin nuruyla aydınlanması, O’nun rızası istikametinde hareket etmesi demektir. Yani Allah’ın güzel isimleri kulda tecelli etmeye başlar. Seven bir kul olur, adil bir kul olur, affedici bir kul olur... Bu hal elbette velâyet makamıdır; erişenler ne kutlu bahtiyardır!

Tahalluk İçin Derinlemesine Örnekler ve İnsan Karakterine Yansımaları

Gazalî’nin (k.s.) perspektifinden bazı temel isimlerin insan ruhundaki inşasını şu şekilde detaylandırmak mümkündür:

- **Allah (Lafz-ı Celal):** Bu isim, bütün kemal sıfatlarını ve diğer 98 ismi bünyesinde toplayan “İsm-i Câmi”dir. Gazalî’ye (k.s.) göre, bu ismin kuldaki tecellisi “hiçlik” ve “fena” halidir. Kul, *Allah* isminin mutlak varlığına ve kuşatıcılığına şahit olduğunda, kendi varlığının ve diğer mahlukatın varlığının, O’nun varlığı yanında bir gölge ve hayalden ibaret olduğunu idrak eder. Bu idrak, kulda tam bir “tevhid” şuuru oluşturur. Artık kul, sevgisini, korkusunu ve ümidini parçalamaz; hepsini tek bir merkeze, yani Allah’a (c.c.) yöneltir. Bu hal, insanı “masiva” (Allah dışındaki her şey) köleliğinden kurtararak gerçek özgürlüğe kavuşturur.
- **El-Basîr (Her Şeyi Gören):** Bu ismin tahakkuku, kulda “basiret” ve “mürakabe” ahlakını doğurur.
 - *Batîni:* Kul, *El-Basîr* olan Allah’ın (c.c.) kendisini her an, her yerde, hatta kalbinin en derin niyetlerinde bile gördüğünü hisseder. Bu his, “İhsan” makamıdır (O’nu görüyormuşçasına ibadet etmek). Bu şuurla yaşayan kul, Rabbinden haya ettiği için gizlide ve açıkta günah işlemekten sakınır.
 - *Zahiri:* Kul, kendisine verilen görme duyusunu (basar), Allah’ın (c.c.) kainattaki sanatını ve hikmetlerini temaşa etmek için kullanır. Gözü harama kapalı, ibrete açıktır. Olayların dış yüzüne takılıp kalmaz, arka planındaki ilahi hikmeti sezmeye çalışır.

- **El-Kerîm (Çok İkrâm Eden):** Gazali (k.s.), bu ismin ahlakıyla bezenen kulun, sadece malını değil, canını, ilmini ve sevgisini de Allah (c.c.) yolunda ve kulların yararına harcadığını belirtir. **Kerim** olan kul, verdiğini başa kakmaz, karşılık beklemeyi ve vermekten lezzet alır. O, Allah'ın hazinesinin tükenmezliğine olan imanı ile, yokluk korkusu duymadan infak eder. *Allah Kerîm'dir – gerçek cömertliğin, bağışlamanın sahibi O'dur. Kulun bu isimden nasibi ise, elinden geldiğince cömert olmak, insanlara iyilik ve ihsan ile muamele etmektir. Kuldan hakikî manada kerem ve lütuf beklenemez, zira o da Allah'ın ihsanına muhtaçtır. Ama kul, bu ismin hürmetine kendi çapında cömert davranmaya çalışmalıdır.*
- **El-Mütekebbir (Büyüklikte Eşi Olmayan):** Bu isim, Allah (c.c.) için kemal, kul için ise bir imtihan vesilesidir. Gazali (k.s.), kulun bu isimden alacağı nasibin, "kibir" değil, "izzet" olduğunu vurgular. Kul, Allah'a (c.c.) karşı mutlak bir tevazu içinde olurken, zalimlere, nefsinin arzularına ve şeytana karşı onurlu ve dik durur. Gerçek **Mütekebbir**'in sadece Allah olduğunu bilmek, insanı firavunlaşmaktan koruyan en büyük kalkandır.
- **El-Fettah: Kapıları Açan ve Kördüğümüleri Çözen: El-Fettah,** her türlü kapalılığı gideren, hayır kapılarını açan, zorlukları kolaylaştıran ve hüküm vererek hak ile batılı ayıran demektir. İnsan hayatında bazen işler kördüğüm olur; rızık kapısı kapanır, ailevi sorunlar içinden çıkılmaz hale gelir, kalp maneviyata karşı kilitlenir (kabz hali). İşte bu tıkanıklık anlarında **Ya Fettah** ismine iltica etmek, Ya Müfettiha'l-Ebvâb (Ey kapıları açan) duasıyla yakarmak, "bast" (genişleme) ve ferahlık halini getirir. İrfani Bir Düstur: Büyükler der ki: "Sen **Fettah** isminin tecellisine mazhar olmak istiyorsan, sen de bir 'fettah' ol. Yani bir garibin, bir muhtacın kapısını aç, birinin sıkıntısını gider ki, **Fettah** olan Allah da senin kapalı kapılarını açsın."
- **El-Gaffâr ve El-Settâr:** Rahmetin Kuşatıcılığı İnsan hataya meyyaldir ve günah işleyebilir. Eğer Allah'ın (c.c.) **Gaffar** (Çokça bağışlayan) ve **Settar** (Ayıpları örten) isimleri olmasaydı, kimse insan içine çıkacak yüz bulamaz, utancından helak olurdu. **Gaffar** ismi, günahı sadece affetmez, onu yok sayar, setreder ve yüzüne vurmaz. Toplum aklakına yansması: Bu ismin bizdeki tecellisi toplumsal barış için elzemdir. Bir mümin, kardeşinin ayıbını gördüğünde onu **Settar** isminin hürmetine örtmelidir, yaymamalıdır. Hadis-i şerifte, "*Kim bir müminin ayıbını örterse, Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter*" buyurulmuştur. Tecessüs (kusur araştırma), dedikodu ve ifşaat, bu ismin tecellisine açılmış bir savaştır.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî (k.s.) ve Varlıkta Tecelli Sırları

"Şeyh-i Ekber" namıyla maruf Muhyiddin İbnü'l-Arabî (k.s.), *Fütuhat-ı Mekkiyye* ve *Fusûsu'l-Hikem* gibi şaheserlerinde, Esmâü'l-Hüsna'yı varlığın dinamik güçleri ve kozmik yönetimin esasları olarak ele almıştır. O'na göre alem, "Nefes-i Rahmani" ile açığa çıkan kelimelerdir ve bu kelimelerin özü ilahi isimlerdir.

"Rabb-ı Has" ve "Rabb-ı Mutlak" Kavramı

İbnü'l-Arabî (k.s.), her varlığın (insan, hayvan, bitki veya cansız nesne) varoluşunu ve devamlılığını sağlayan özel bir ilahi ismin terbiyesi altında olduğunu belirtir. Buna "Rabb-ı Has" (Özel Rab) denir.

- **Mizaç ve Karakterin Kökeni:** Bir insanın fitratında celal, öfke, liderlik ve güç hakimse, o kişinin terbiyecisi ve varlığında baskın olan isim **El-Kahhar**, **El-Cebbar** veya **El-Celil**'dir. Bir başkasında şefkat, merhamet ve yumuşaklık hakimse, o kişi **Er-Rahim**, **El-Latif** veya **El-Halim** isminin mazharıdır.
- **İnsan-ı Kamil'in Farkı:** Sıradan insan, kendi "Rabb-ı Has"ının (özel isminin) rengiyle boyanmış ve o ismin sınırları içinde kalmıştır. Ancak kemale ermiş insan, bu özel kayıttan kurtulup, bütün isimlerin dengeli bir bileşimi olan "Allah" isminin (Rabb-ı Mutlak) mazharı olur. Bu, Peygamberimiz (s.a.v.) "Cevamiü'l-Kelim" (kapsayıcı sözler) sırrına ve bütün isimleri en itidalli şekilde bünyesinde taşımasına işarettir. Seyr-i sülûk yolculuğu, müridin kendi dar isminin kaydından çıkıp, "Allah" isminin kuşatıcılığına ve renksizliğine (sıbgatullah) yükselme sürecidir.

İsimlerin Kainattaki Hükümranlılığı ve Çatışması

İbnü'l-Arabî'ye (k.s.) göre isimler, âtil kavramlar değil, kainatta sürekli faal olan ve tecelli etmek isteyen kuvvetlerdir. Varlık sahnesindeki olaylar, bu isimlerin hükümlerinin (ahkâm) açığa çıkmasıdır.

- **Tecelli Talebi: Eş-Şafi** (Şifa veren) ismi, tecelli edebilmek için hastalığı talep eder. **Er-Rezzak** (Rızık veren) ismi, tecelli için açlığı ve ihtiyacı ister. **El-Gaffar** (Bağışlayan) ismi, tecelli için günahı ve mağfiret dilenmesini bekler. Bu derin bakış açısı, insana "şer" veya "eksiklik" gibi görünen durumların (hastalık, açlık, günah), aslında ilahi kemalin görünmesi için birer sahne olduğunu öğretir.
- **Olayları Okuma Feraseti:** Bu şuurla donanan bir mümin, başına gelen her olayda "Hangi isim bende tecelli etmek istiyor?" sorusunu sorar. Bir darlık (kabz) anında **El-Kabız** isminin terbiyesinde olduğunu bilir ve **El-Basit** isminin tecellisini ümit ederek (reca) dengede kalır. İbnü'l-Arabî (k.s.), bu idrakin insanı "kadere rıza" makamına ulaştırdığını; zira failin hakikatte sebepler değil, isimler aracılığıyla Allah (c.c.) olduğunu belirtir.

A'yân-ı Sâbite ve İsimlerin Suretleri

Şeyh-i Ekber (k.s.), varlıkların Allah'ın (c.c.) ilminde ezelden beri sabit olan hakikatlerine "A'yân-ı Sâbite" adını verir. Bu hakikatler, ilahi isimlerin ilmi suretleridir. İsimler, bilinmek ve görünmek istemiş, bu "aşk" neticesinde alem yaratılmıştır. Dolayısıyla kainatın mayası "muhabbet"tir. İnsanın varlığı, Allah'ın (c.c.) kendi isimlerini ve sıfatlarını seyrettiği en parlak, en cilalı ve en kapsamlı aynadır. İnsan ne kadar saflaşırsa, bu aynada tecelli eden **Hakk**'ın sureti o kadar netleşir.

Esmâü'l-hüsna'yı öğrenmenin ve üzerinde derinleşmenin neticeleri saymakla bitmez. En başta, kul Rabbini tanır ve O'na yaklaşır. **Marifetullah kapıları ardına kadar açılır.** Kalpteki imanın kökleri sağlamlaşır, taklitten tahkike dönüşür. İmanî şüpheler zail olur, yerine yakîn dolu bir teslimiyet gelir. Kişi Rabbiyle ünsiyet kurar; artık yalnız kaldığında bile **"Yâ Rabbi!"** diyerek O'na seslenir ve kalbinin O'nunla olduğunu hisseder. Böyle birinin duası elbette çok farklı bir hal alır. Zira kime yakardığını bilerek, O'nun merhametine, kudretine, iştirakine tam inanarak dua etmektedir. İbn Abbas (r.a.) buyurur ki: **"Allah, 'Beni zikrederek gönülleri huzura kavuşan"**

müminlerdir onlar' (Ra'd 13/28) buyuruyor. Burada zikrullah ile huzur bulmak demek, Allah'ı tanımanın gönüllere huzur vermesi demektir." Gerçekten de Allah'ı **İsimleriyle tanıyıp andığımızda**, O da bize manevi cevaplar lütfeder. Mevlânâ Celâleddîn Rûmî (k.s.), ibretli bir menkıbesinde bunu şöyle anlatır:

Bir adam vardı, her gece kalkıp seher vaktinde "Yâ Allah, yâ Allah!" diye Rabbini anıyor, gözyaşlarıyla dua ediyordu. Uzun zaman bu zikri dilinden düşürmedi. Fakat bir gece vesvese geldi kalbine: "Ey kendini kandıran adam, bu kadar 'Allah, Allah' diyorsun da bir kere olsun 'Buyur kulum?' diye bir cevap aldın mı? Bu kadar çağırmana karşılık Allah'tan bir ses duydun mu? Boşuna kendini yorma!" diyerek şeytan onun içini kararttı. Bu vesveseyle adamın gönlü kırıldı; büyük bir mahzunlukla başını yere koyup uykuya daldı. Rüyasında Hz. İbrahim Halilullah'ı (aleyhisselam) gördü. Hz. İbrahim ona sordu: "Ey Allah'ı zikretmekten usanmış adam, neden duayı ve zikri bıraktın?" Adam kederle, "Bunca zamandır 'Yâ Rabbî!' diye yalvarıyorum da bir kere olsun 'Lebbeyk = Buyur kulum' diyerek bir karşılık alamadım. Bu yüzden ümitsizliğe kapıldım" dedi. Bunun üzerine Hz. İbrahim (a.s.) şöyle dedi: "Allah Teâlâ buyuruyor ki: Senin 'Yâ Allah!' deyişin var ya... İşte o, bizzat Benim sana 'Lebbeyk (Buyur kulum)!' deyişimdir. Senin her çağırışın, Ben'den sana gönderilmiş bir mesajdır. Senin bana ulaşmak için çabalaman, aslında Benim sana ulaşmak için çabalamamdır. Senin korkun ve sevgin, Beni yakalamak için attığın kementtir. İşte böyle, ey kulum! Her 'Allah' deyişinde, etrafındaki sessizliğin içinde binlerce 'Lebbeyk – Buradayım, seninleyim' cevabı saklıdır."

Bu hikmetli menkıbe, zikrullahın hiçbir zaman boşa gitmeyeceğini, aksine her zikrin kul ile Allah arasında bir bağ kurduğunu ne güzel anlatıyor. Demek ki biz coşkuyla "Allah!" dedikçe, Rabbimiz manevi lisanla "Kulum beni anıyor; işte Ben de onunla beraberim" buyuruyor. Nitekim Kur'an'da **"Beni zikredin ki Ben de sizi zikredeyim"** (Bakara 2/152) buyrulmuştur. Böylece, insanın Allah'ı anması sayesinde manevî bir yakınlık, bir muhabbet köprüsü inşa edilmektedir. Gönüller Allah zikriyle coşup O'na bağlandıkça, o cemaatin arasına sekine iner, ilahi rahmet onları kuşatır. Hadis-i şerifte bildirildiği üzere, *bir mecliste müminler Allah'ı zikrettiğinde melekler onları kanatlarıyla sarar, Allah Teâlâ o zikir ehlini yüceler yücesi meclisinde anar* (Müslim, Zikir 39-40).

Bir kul, Allah'ın isimlerinin sırlarına vakıf oldukça, marifet kapıları ardına dek açılır ve nihayet Allah'ın izniyle Cennet kapıları da ardına dek açılır. Cennet bile bu dünyadaki o iman ve marifet halinin devamından ibarettir denilse yanlış olmaz. Çünkü cennet, Allah'ı en güzel isimleriyle müşahade etmek, O'nun cemalini görmek ve ebediyyen O'na yakın olmaktır.

İsimlerin İyileştirici Gücü: Tıbb-ı Ruhani

Mevlana (k.s.), insanın iç dünyasındaki psikolojik düğümleri, manevi hastalıkları ve ruhsal çöküntüleri Esmâ'nın nuruyla tedavi eden bir "tabib-i manevi"dir.

- **Ümitsizlik Tedavisi:** Günahlarının çokluğundan dolayı yeise düşen birine, **Er-Rahman** ve **Er-Rahim** isimlerinin sonsuzluğunu hatırlatır. "Bin defa tövbeni bozmuş olsan da yine gel" çağırısı, **El-Gaffar** ve **Et-Tevvab** isimlerinin kapısının asla kapanmayacağını ilanır.
- **Kibir Tedavisi:** Kendini büyük gören, güç ve iktidarıyla sarhoş olan birine, **El-Mütekebbir**

ve **El-Aziz** isimlerinin sadece Allah'a (c.c.) mahsus bir "kaftan" olduğunu, bu kaftanı giymeye kalkanın helak olacağını hatırlatır. Firavun ve Nemrut hikayeleri, bu isme savaş açanların hazin sonunu gösteren ibret levhalarıdır.

- **Korku ve Anksiyete Tedavisi:** Gelecek kaygısı ve korku içindeki birine, **El-Mü'min** (Güven Veren) ve **Es-Selam** (Esenlik Kaynağı) isimleriyle sığınak gösterir. "*Korku, Allah'tan gafil olmanın cezasıdır*" diyen Mevlana (k.s.), güvenliğin ancak O'nun kalesine sığınmakla mümkün olduğunu belirtir.

Abdülkadir Geylani (k.s.) ve Esmâ ile İstiane: Münacaatın Sırları

"Gavsü'l-A'zam" Abdülkadir Geylani (k.s.), Esmâü'l-Hüsna'yı manevi terbiye ve sıkıntılardan kurtuluş için en tesirli bir vasıta (tevessül) ve kılıç olarak kullanmıştır. O'nun meşhur *Esmâü'l-Hüsna Manzumesi*, her bir ismin hangi manevi veya maddi derde deva olduğunu gösteren, tecrübe edilmiş bir dua hazinesidir.

Geylani'nin (k.s.) Esmâ Manzumesinden Hikmetler

Geylani Hazretleri (k.s.), kulun aczini ve fakrını itiraf ederek, Allah'ın (c.c.) kudret ve ginasına O'nun isimleriyle iltica etmesini tavsiye eder. Manzumesinde geçen şu yakarılar, kulun Rabbiyle nasıl konuşması gerektiğine dair eşsiz birer edep ve usul dersidir:

1. **İlim ve Basiret Talebi:** "*Ey bütün iyiliklerin kapılarını açan **Fettah!** Fethinle basiretimi aç, gönlümü fethiyle. Ey her şeyi hakkıyla bilen **Âlim!** Lütfunla bana ilim ikram eyle.*". Burada **Fettah** ismi, sadece maddi rızık kapılarını değil, aynı zamanda kalp gözünü, ilim ve irfan kapılarını açmak için de kullanılmaktadır.
2. **Manevi Savaş ve Nefis Terbiyesi:** "*Ey daima affeden **Gaffar!** Bir ümitle sana geldim, tövbemi kabul eyle. Ey yenilmeyen yegane galip **Kahhar!** Kahrınla şeytanımı kahru perişan eyle.*". Geylani (k.s.), **Kahhar** gibi celal isimlerini dış düşmanlardan ziyade, insanın en büyük düşmanı olan kendi nefisine ve şeytana karşı manevi bir silah olarak kullanır. Bu, cihad-ı ekberdir (büyük cihad).
3. **Rızık ve İhtiyaç Arzı:** "*Ey karşılıksız bağışları bol olan **Vehhab!** Bana ilim ve hikmeti ihsan eyle. Ey tüm canlıların rızkını veren **Rezzak!** Rızkımı kolaylaştırıp müyesser eyle.*".

"İsm-i Azam" Sırrı ve Dua Adabı

Abdülkadir Geylani (k.s.), Allah'ın (c.c.) isimleriyle yapılan samimi duaların asla geri çevrilmeyeceğini müjdeler. O'na göre, kişinin en çok muhtaç olduğu, çaresiz kaldığı ve kalbinin en derininden koparak çağırdığı isim, o kişi için o anda "İsm-i Azam" tecellisine sahiptir. Hasta birinin can havliyle ve tam bir teslimiyetle "**Ya Şafi**" demesi, borçlu birinin gözyaşlarıyla "**Ya Fettah, Ya Rezzak**" demesi, icabet kapılarını sonuna kadar açar.

İmam-ı Rabbani (k.s.) ve Nakşibendi Yolunda Zikir Metodu

İmam-ı Rabbani (k.s.), *Mektubat*'ında zikrin ve Esmâ'nın insan ruhundaki dönüştürücü etkisini "Letaif" (insanın manevi merkezleri) sistemi üzerinden anlatır. O'na göre zikir, gaflet uykusundaki kalbi uyandıran ve ruhu aslına döndüren yegâne enerjidir.

Lafza-i Celal Zikri ve Kalbin Tasfiyesi

İmam-ı Rabbani (k.s.), seyr-i sülûk yolunda "Allah" isminin (Lafza-i Celal) zikrine hususi bir önem verir. Diğer isimler sıfatlara işaret ederken, "Allah" ismi Zat-ı Akdes'e işaret eder. Bu ismin zikri, kalpteki masiva (Allah dışındaki şeyler) sevgisini yakıp yok eden bir ateş gibidir.

- **Zikr-i Kalbi:** İmam (k.s.), zikrin dilde kalmaması, kalbe inmesi gerektiğini vurgular. Nakşibendi yolunun esası olan "Zikr-i Kalbi"de (Gizli Zikir), dil damağa yapışır, sessizce, sadece kalp ve letaifler ile "*Allah, Allah*" denilir. Bu yöntem, Esmâ'nın nurunun doğrudan ruhun derinliklerine nüfuz etmesini ve kalbin manevi hastalıklardan temizlenmesini (tasfiye) sağlar. Kalp, "*Allah*" dedikçe, dünya sevgisi, makam hırsı ve nefsin arzuları erir.

İrfan Tarihinden Menkıbelerle Esmâ'nın Hayata Dokunuşu

Teorik bilgilerin kalbe inmesi için yaşanmış örneklerle (menkıbelere) ihtiyaç vardır.

İbrahim Ethem (k.s.) ve Rezzak İsmi'nin Tecellisi

Belh sultanı iken tacı tahtı terk edip dervişliği seçen İbrahim Ethem Hazretleri (k.s.), bir gün deniz kenarında söküğünü dikerken iğnesi denize düşer. O sırada oradan geçen eski vezirleri veya tebaasından biri onu bu hırpani halde görünce içinden küçümser ve "Koca saltanatı bıraktı, şimdi bir iğneye muhtaç kaldı" diye düşünür. İbrahim Ethem (k.s.) ferasetiyle bu düşünceyi anlar ve denize işaret eder. Bir anda denizden binlerce balık, ağızlarında altın iğnelerle su yüzüne çıkar. İbrahim Ethem (k.s.), "*Biz dünya mülkünü terk ettik ama Mülkün Gerçek Sahibi'ni (Malikü'l-Mülk) ve Rezzak'ı bulduk. Gönül sultanlığı mı üstün, dünya sultanlığı mı?*" diye sorar. İşte bu, Rezzak ve Malik ismine tam teslimiyetin getirdiği manevi saltanattır.

Bişr-i Hafi (k.s.) ve İsme Hürmetin Mükâfatı

Büyük veli Bişr-i Hafi (k.s.), hidayetinden önceki hayatında sarhoş ve perişan bir halde yolda yürürken, çamurlar içinde üzerinde "Besmele" (Allah'ın ismi) yazılı bir kağıt parçası görür. İçindeki fitri iman ve saygıyla o kağıdı oradan alır, temizler, güzel kokular sürer ve evinin en yüksek, en temiz yerine asar. O gece o devrin velilerinden birine rüyada şöyle nida edilir: "*Git Bişr'e söyle! Sen Benim ismimi yerden kaldırdın, temizledin, güzel kokular sürdün ve yücelttin. İzzetim ve Celalim hakkı için, Ben de senin ismini dünyada ve ahirette temizleyeceğim, yücelteceğim ve güzel kokulu kılacağım.*" Bu hürmet, onu günah bataklığından velayet makamına taşır. Demek ki Esmâ'ya hürmet, Müsemma'ya (İsmi'nin Sahibine) hürmettir ve insanı aziz kılar.

Ne büyük bir lütuf ki, Rabbimiz kendisini bize tek tek tanıtmış, sanki "*Kulum Ben buyum, Bana böylece iman edin ve yaklaşın*" buyurmuştur. Bizler de bu rahmet tecellisine gönülden karşılık vermeli, O'nu bu güzel isimleriyle zikredip hayatımıza nakşetmeliyiz. Bu yolda gayret eden kullarına Allah Teâlâ ayrı bir ikramda bulunur: **Kendisini sevdirebilir.**

Bir çiçeğe bakıp **El-Musavvir** (Şekil veren) ve **El-Bari** (Kusursuz yaratan) isimlerini görmek; bir bebeğin rızıklanışında **Er-Rezzak** ve **El-Latif** isimlerini seyretmek, zikrin kalbe inmesini sağlar.

Allah'ın bu güzel isimleri aynı zamanda **dua kapılarının anahtarıdır** demiştik. O halde duada bu isimlerle ısrar edelim.

Gayemiz, sadece isimleri bir tesbih tanesi gibi saymak (ihsa) değil, o isimlerin sahibine vuslat olmalıdır. Mevlana'nın (k.s.) dediği gibi: "*İsmi bırak, müsemmaya (ismin sahibine) bak.*" İsimler birer nurani köprüdür; köprüde oturulmaz, üzerinden geçilip Sevgili'ye gidilir.

Rabbim bizleri, Esmâü'l-Hüsna'nın nurlarıyla nurlandırsın. **Fettah** ismiyle kalplerimizi imana, irfana ve hayırlara açsın. **Gaffar** ismiyle günahlarımızı bağışlayıp ayıplarımızı örtsün. **Vedud** ismiyle bizi kendisine ve sevdiklerine aşık eylesin. **Rezzak** ismiyle bize helal, geniş ve bereketli rızıklar; **Şafi** ismiyle maddi manevi şifalar ihsan eylesin. Son nefesimizde **Mü'min** isminin tecellisiyle iman selameti ve **Selam** ismiyle cennet esenliği nasip eylesin. Son nefesimizde "**Allah!**" diyerek huzuruna varmayı, cennette **Cemîl** isminin tecellisi olan cemâlini müşahade etmeyi cümlemize lutfeylesin. Âmin.

Âmin, ve selamün ale'l-mürselin, ve'l-hamdü lillahi Rabbi'l-alemin.